

TÉMA 2: Veřejné finance a problematika veřejné volby

Cílem tohoto tématu je analyzovat dopady veřejné volby na schopnost představitelů veřejného sektoru efektivně alokovat zdroje.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

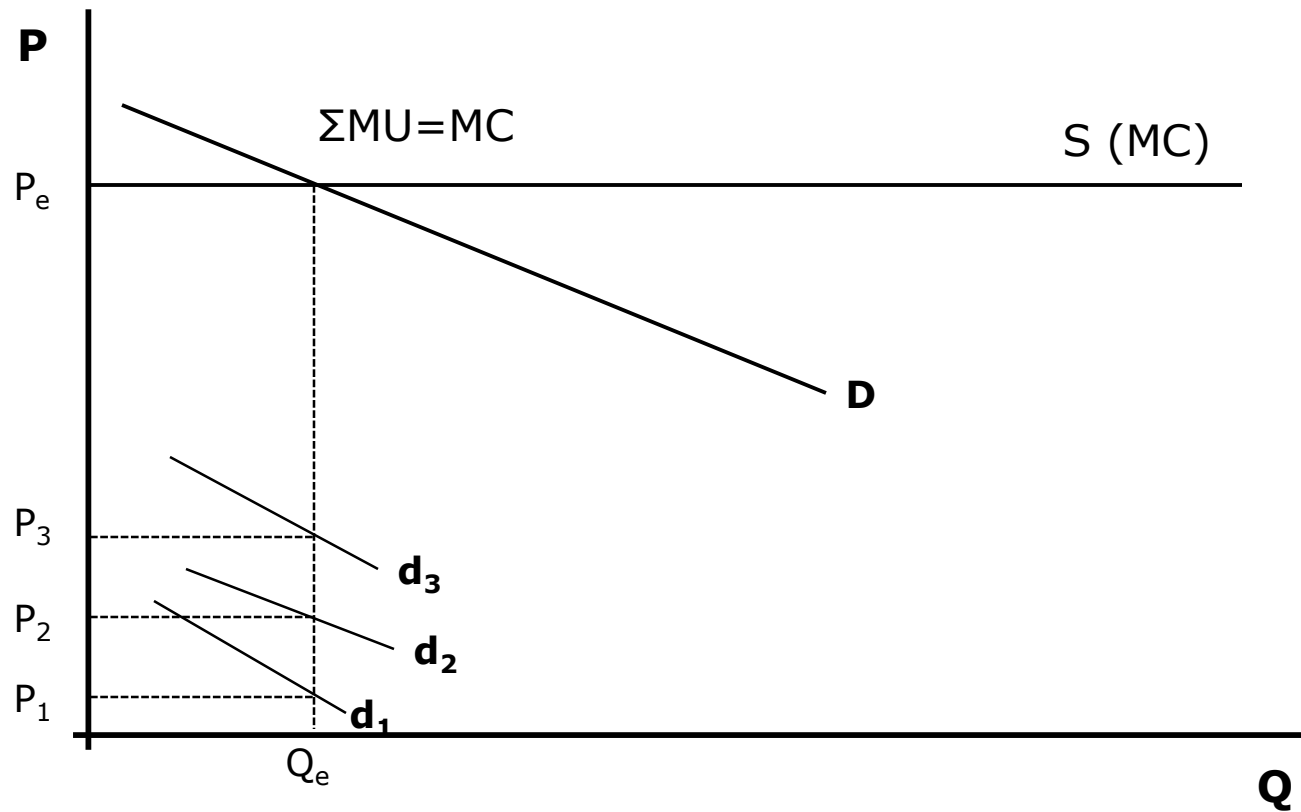
Osnova

- Východiska veřejné volby
- Volič medián
  - Definice
  - Vliv na rozhodování o velikosti produkce veřejného statku
  - Dopady různých typů zdanění
- Většinové hlasování a ekonomická efektivnost
- Logrolling
- Ostrogorského paradox

Východiska veřejné volby

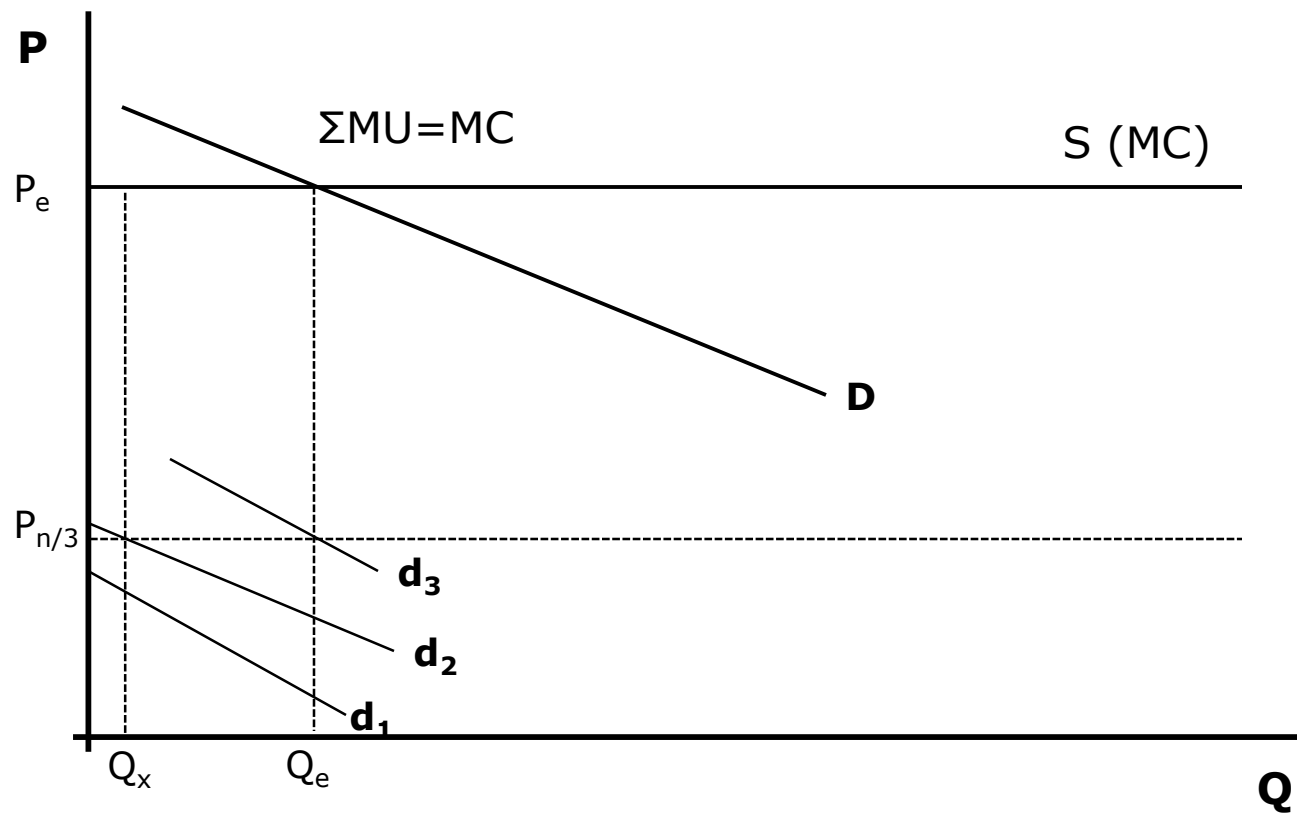
- V demokratickém procesu je zajištěna stejná váha hlasu, tj. není zohledněno množství prostředků, které volič platí.
- Strany/kandidáti se snaží získat většinu hlasů.
- Jen ve výjimečných případech nachází voliči ideálního kandidáta, většinou volí toho, kdo je jim nejbližší (nejmenší zlo).
- Informace z výsledků voleb jsou důležité pro určení velikosti produkce netržního statku.

Optimální alokace zdrojů – příklad veřejný statek

Zdroj: autor

Určení velikosti produkce při veřejné volbě

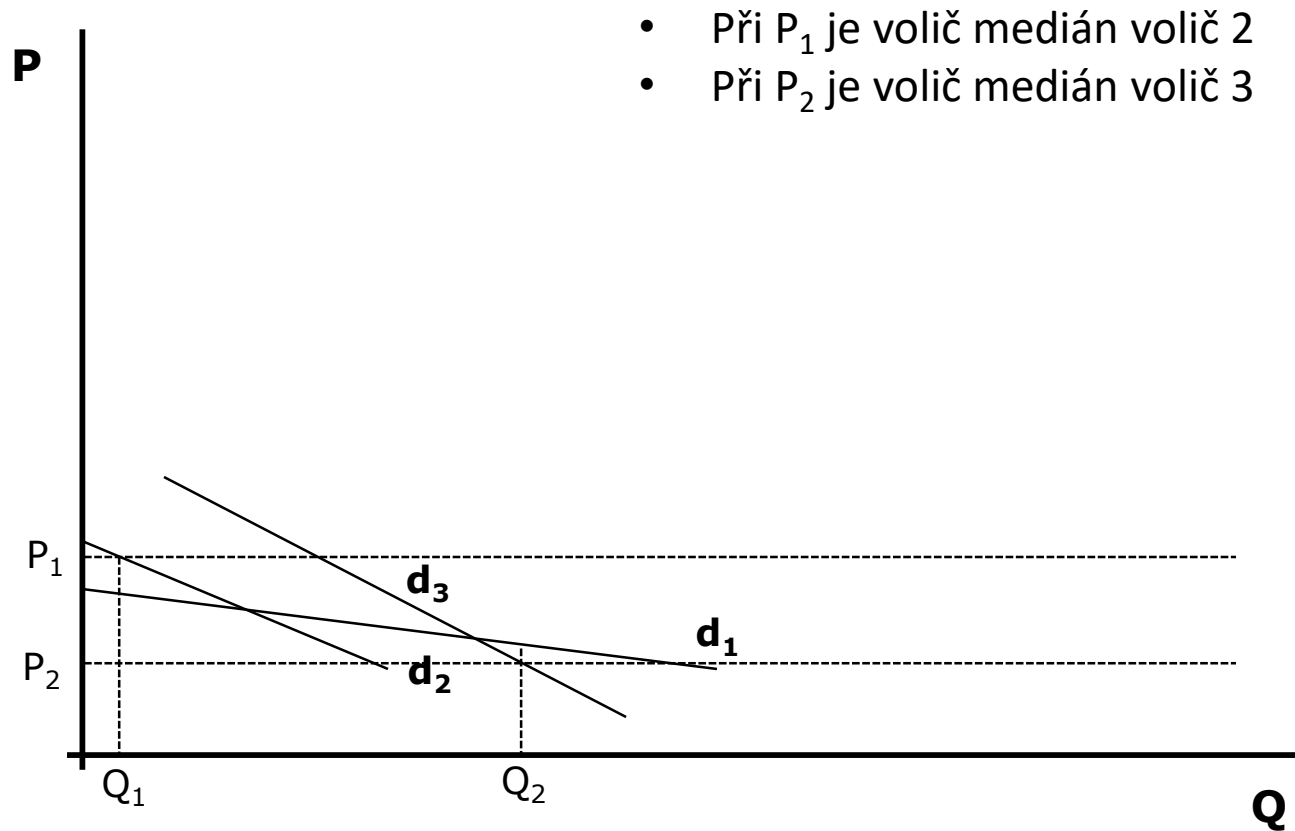

Zdroj: autor

Vliv voliče mediána

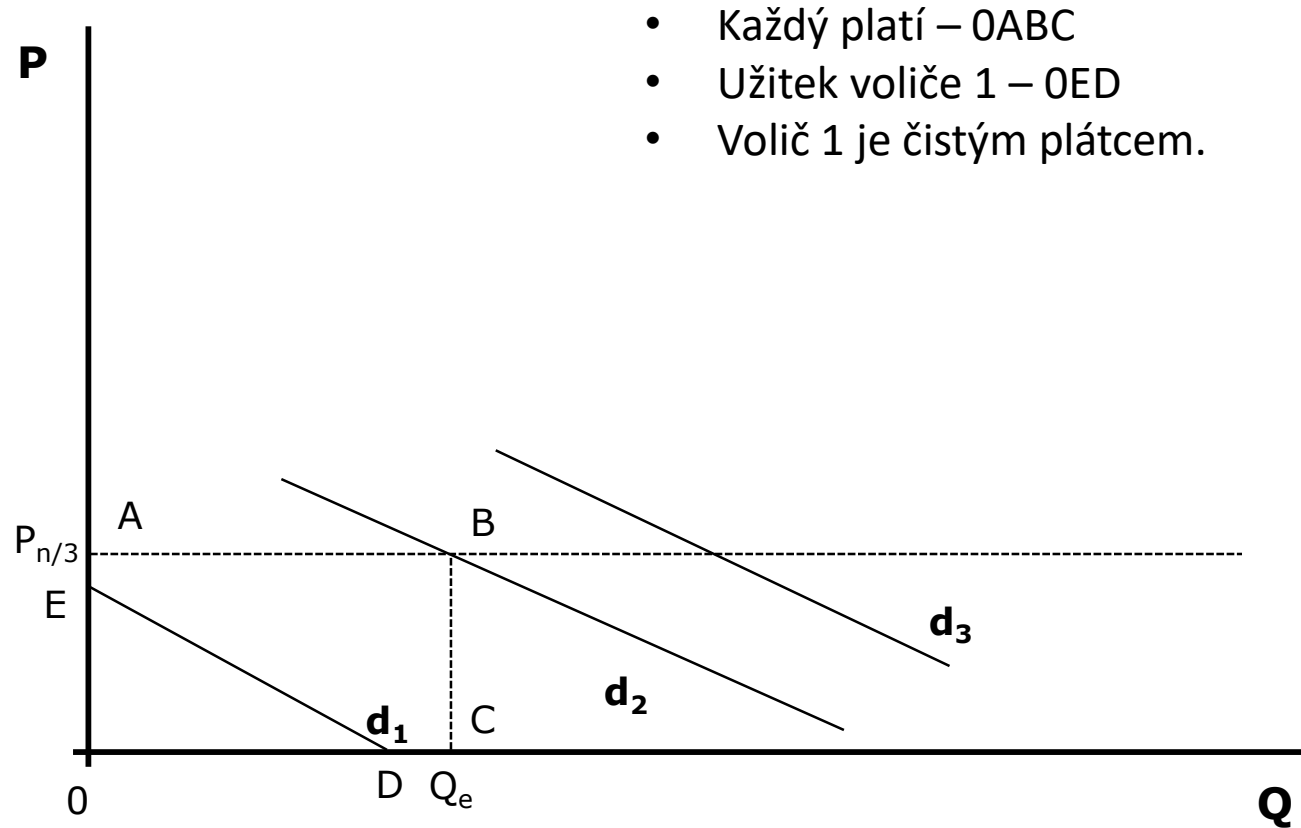
- Volič 2 je volič medián a jeho poptávané množství při ceně $P_{e/n}$ bude určovat množství produkované.
- Není zajištěno, že bude zachováno $\Sigma MU = MC$.
- Možné situace:
  - Základní situace při fixním zdanění ($P_{e/n}$)
  - Nestabilita voliče mediána – poptávkové křivky se protínají
  - Neefektivnost plynoucí z rozhodovací pozice voliče mediána – u každého voliče lze ukázat rozdíl mezi celkovým užitekem a celkovou platbou do rozpočtu

Nestabilita voliče mediána

Zdroj: autor

Čisté saldo – redistribuční efekty

Zdroj: autor

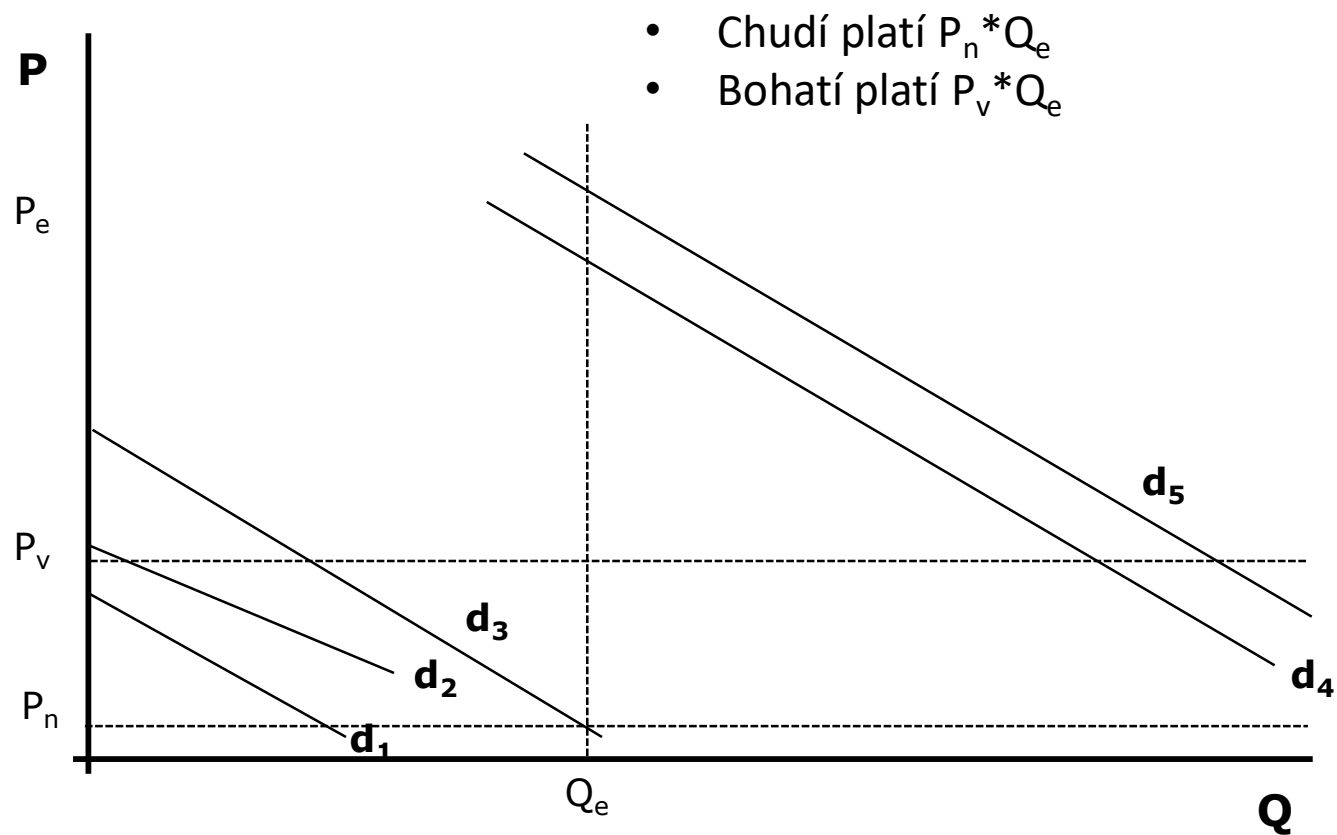
Kdy volič medián zajišťuje efektivní alokaci zdrojů?

- předpokládejme populaci n voličů
  - průměrný užitek je $MU_{aver} = \Sigma MU/n$
  - $MU_{aver} = P/n = MC/n$
  - $n * MU_{aver} = MC$ (což je $\Sigma MU = MC$)
  - $n * MU_{med} = MC$
  - alokace je ve většinové volbě efektivní, pokud je $MU_{aver} = MU_{med}$ (tj. pokud je volič medián roven průměrnému voliči)
- rozdělení preferencí voličů tedy musí být normální

Volič medián a různé způsoby zdanění

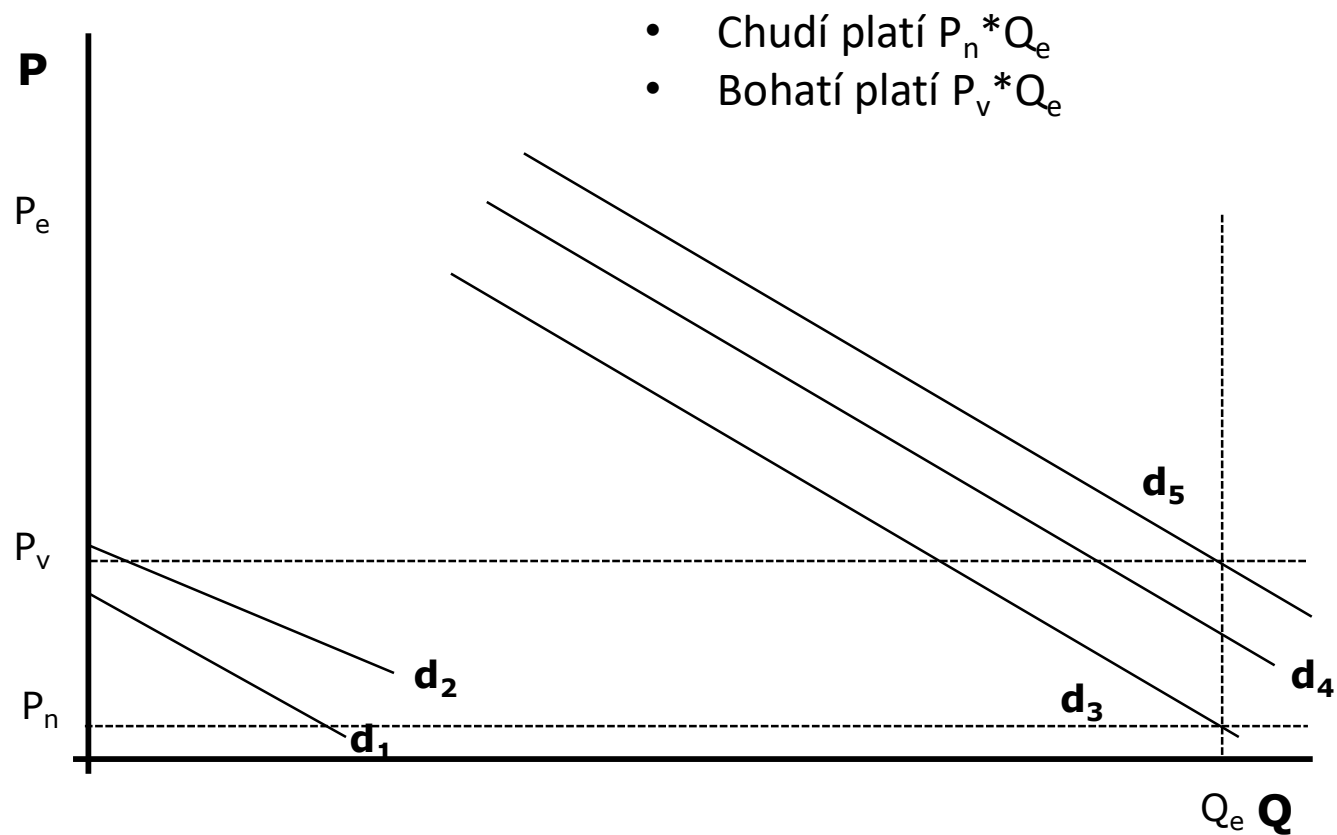
- Dopady existence voliče mediána na efektivnost jsou závislé na způsobu zdanění (lineární, progresivní, regresivní) a rozdělení užitků ze zajišťovaných statků.
- Nakreslit:
  - Progresivní zdanění + bohatí mají vyšší užitek z daného statku než chudí (např. ochrana majetku)
  - Progresivní zdanění + chudí mají vyšší užitek z daného statku než bohatí (sociální zabezpečení)

Bohatí mají větší užitek, progresivní zdanění

Zdroj: autor

Chudí mají větší užitek, progresivní zdanění

Zdroj: autor

Vliv typu zdanění

- Chudých je více než bohatých, tj. volič medián je chudý a relevantní je pro něj nižší daňová sazba.
- Poskytovaný statek přináší větší užitky bohatým:
  - progresivní daně snižují míru neefektivnosti jeho poskytování a snižují rozsah redistribuce (blíží se Lindhalově dani)
  - regresivní daně zvyšují míru neefektivnosti jeho poskytování a zvyšují rozsah redistribuce
- Poskytovaný statek přináší větší užitky chudým:
  - progresivní daně zvyšují míru neefektivnosti jeho poskytování a také rozsah redistribuce
  - regresivní daně snižují míru neefektivnosti jeho poskytování a také rozsah redistribuce (blíží se Lindhalově dani)

Vliv typu zdanění

- Většina státem poskytovaných statků přináší větší užitky chudým než bohatým. Vzhledem k rovnosti hlasovacích práv bude docházet k expanzi poskytování těchto statků. Zavedení progresivních daní bude tento proces ještě posilovat (daňová cena se pro chudé domácnosti sníží – zvýší se jejich poptávka).
- Proto po 1. světové válce, kdy zavedla většina států rovné hlasovací právo, dochází k akceleraci redistribuční funkce.
- V předchozím období volby do parlamentů založeny na majetkovém cenzu a systému kurií.

Progresivní zdanění a fiskální iluze

- Většina statků poskytovaných veřejným sektorem je užitečná pro chudší část populace.
- Ta zároveň platí nižší daňové sazby.
- Netržní statky se tak jeví jako levnější, než ve skutečnosti jsou, a poptávané množství je vyšší, než by bylo optimální.
- Dalším faktorem, který toto posiluje, je snižování transparentnosti daňového systému – přesun k nepřímým daním.

Další problémy rozhodování ve veřejné volbě

- Jsou realizovány i ztrátové projekty – Příklad I
- Nejsou realizovány ziskové projekty - Příklad II
- Logrolling (Jánabráchismus) – Proč jsou „prohlasovány“ projekty, ze kterých má užitek menšina?
- Ostrogorského paradox – Výsledky přímé a nepřímé volby nemusí být totožné.

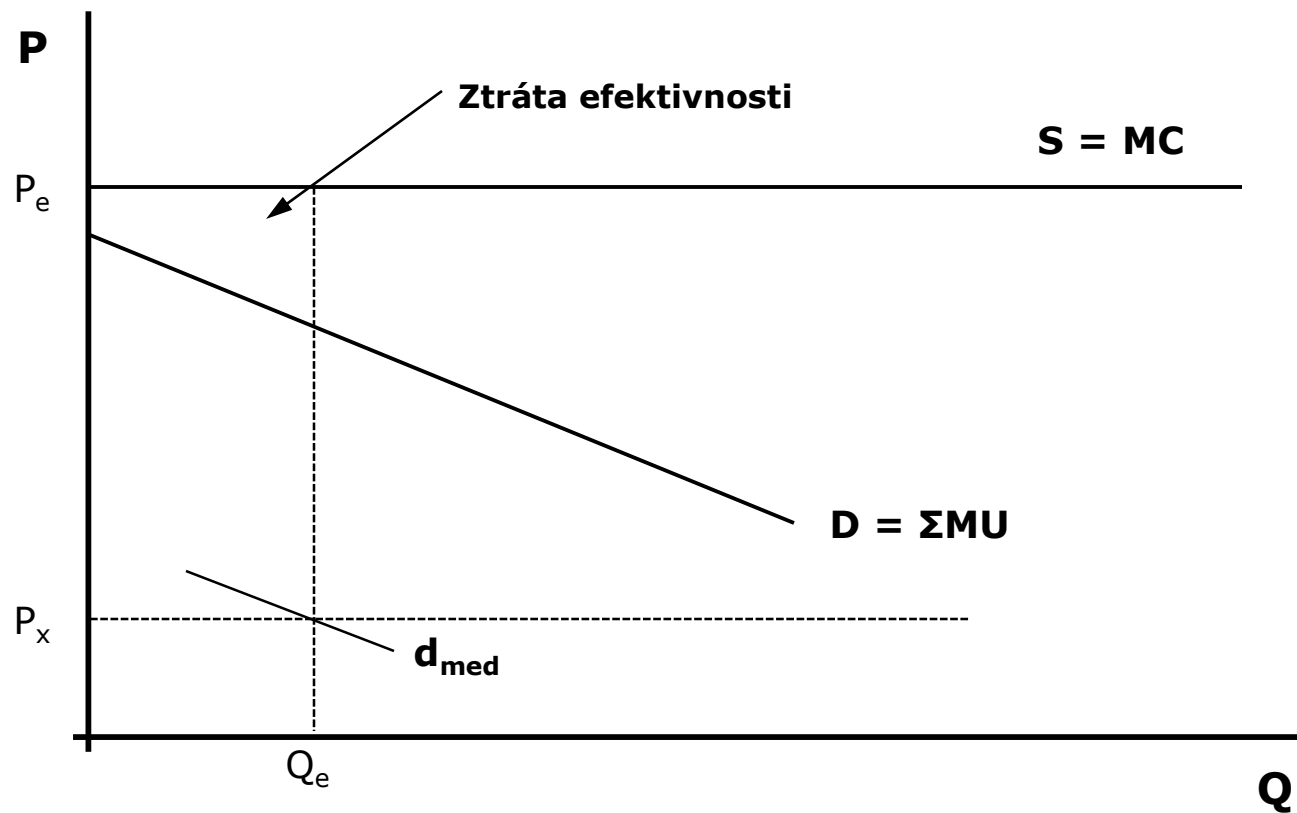
Příklad I

- Výdajový projekt s $N=300$ financovaný dělenou daní.
- Tři voliči, každý s jiným užitkem.
- Binární rozhodování (ano/ne).

	N/3	B	Saldo	Hlas
Vol1	100	30	-70	Ne
Vol2	100	130	30	Ano
Vol3	100	110	10	Ano

	300	270	-30	

- Celkové saldo projektu je záporné, ale projekt bude realizován! Dochází ke znehodnocování zdrojů.
- Pozor: analýza pracuje s interpersonálním sčítáním užitků.

Grafické řešení příkladu I

Zdroj: autor

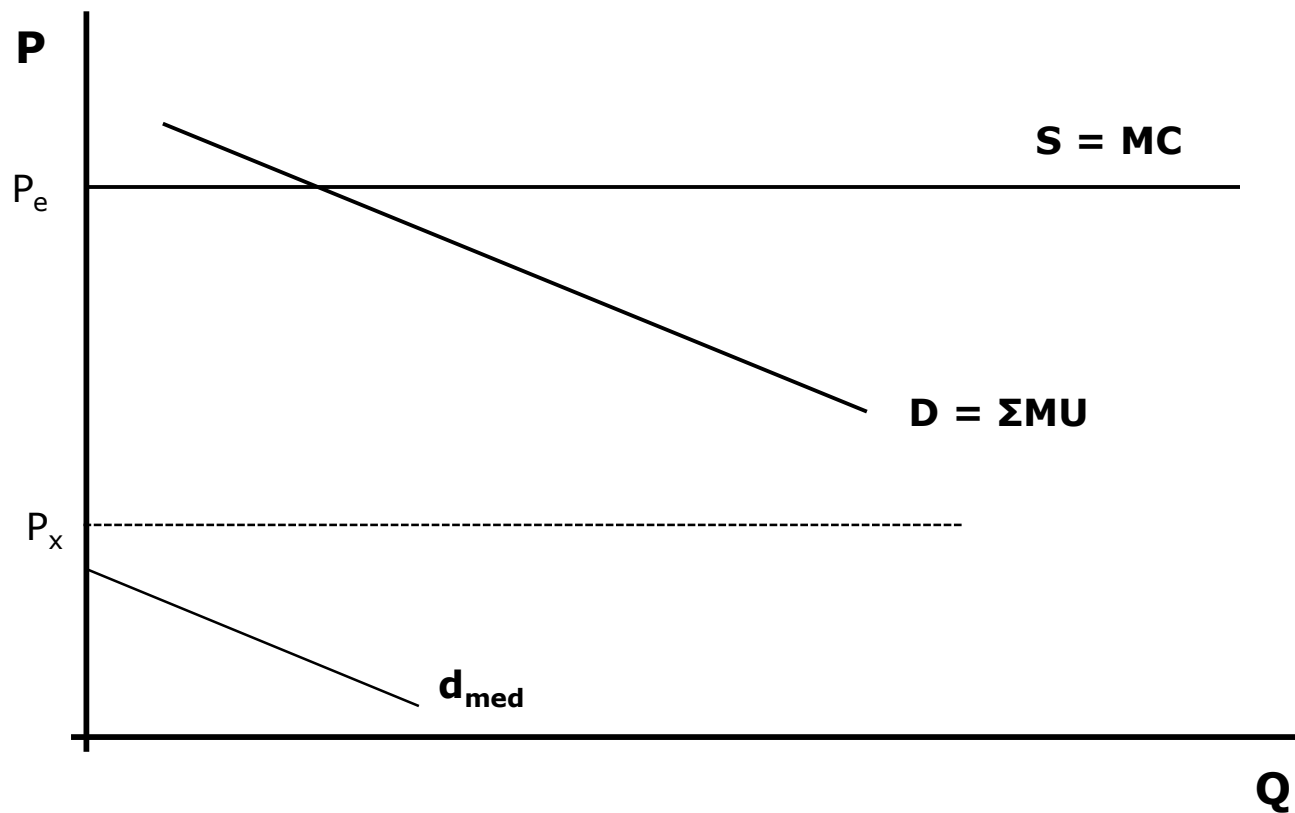
Příklad II

- Výdajový projekt s $N=300$ financovaný dělenou daní.
- Tři voliči, každý s jiným užitkem.
- Binární rozhodování (ano/ne).

	N/3	B	Saldo	Hlas
Vol1	100	500	400	Ano
Vol2	100	80	-20	Ne
Vol3	100	70	-30	Ne

	300	650	350	

- Ale projekt nebude realizován!

Grafické řešení příkladu II

Zdroj: autor

Logrolling

- též Jánabráchismus
- vysvětluje vznik hlasovacích koalic, kdy politik hlasuje i pro projekty, které mu nepřinášejí žádný užitek
- v ČR například tzv. porcování medvěda

Logrolling – příklad I

- Tři politici, tři projekty

	Pol1	Pol2	Pol3	Čistý přínos
D	110	-20	-30	60
E	-20	100	-30	50
F	-30	-30	100	40

$$V_{1,2}(D;E) = (90, 80, -60)$$

$$V_{1,3}(D;F) = (80, -50, 70)$$

$$V_{2,3}(E;F) = (-50, 70, 70)$$

- výsledek je sice nejlepší z možných, ale mechanismus nezaručuje efektivní alokaci zdrojů

Logrolling – příklad I

- Tři politici, tři projekty

	Pol1	Pol2	Pol3	Čistý přínos
D	50	-40	-30	-20
E	-40	50	-30	-20
F	-40	-30	20	-50

$$V_{1,2}(D;E) = (10, 10, -60)$$

$$V_{1,3}(D;F) = (10, -70, -10)$$

$$V_{2,3}(E;F) = (-80, 20, -10)$$

- realizovaná kombinace přináší čistou ztrátu

Ostrogorského paradox

- Porovnání výsledků přímé a zastupitelské volby
- Čtyři skupiny voličů (Sk1-4) a dva kandidáti: C1 odmítá všechny výdajové programy a C2 naopak chce realizovat vše.

	stadion	dálnice	muzeum
Sk1 (20%)	N (C1)	N (C1)	A (C2)
Sk2 (20%)	N (C1)	A (C2)	N (C1)
Sk3 (20 %)	A (C2)	N (C1)	N (C1)
Sk4 (40 %)	A (C2)	A (C2)	A (C2)

- Při přímé volbě se bude realizovat vše, při nepřímé nic, neboť vyhraje kandidát C1.
- Lidé volí kandidáta, který je jím nejbližší.

Teorie veřejné volby - závěry

- Voliči nemají většinou k dispozici ideálního kandidáta.
- Typ daňového systému zkresluje ceny.
- Stejná váha hlasu umožňuje přenášet náklady na produkci na menšinou skupinu voličů.

- To vše vede k tomu, že demokratický proces nezaručuje, že jeho výsledky povedou k efektivní alokaci zdrojů.
- To však neznamená, že existuje nějaký jiný, lepší systém.
- Neefektivní alokaci veřejných prostředků je možné omezovat dalšími opatřeními jako např. audity výkonnosti, zvyšování transparentnosti, fiskální pravidla atd.

Otázky k zamyšlení

- Jak se projevuje existence voliče mediána ve volebních výsledcích v České republice?
- Lze z volebních programů současných politických stran vyčíst konkrétní podobu nabízeného daňového a výdajového mixu?
- Proč jsou reformní vlády většinou nepopulární?
- Kdy je možné se setkat s Logrollingem v Parlamentu ČR?
- Znáte příklad Ostrogorského paradoxu v České republice?

Literatura

- Hillman, A. L.: *Public finance and public policy: Responsibilities and limitations of government*. Cambridge : Cambridge University Press 20030-521-00114-5 Kapitola 3.
- OCHRANA, F.: *Veřejná volba a řízení veřejných výdajů*. Praha : Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-71-8.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

